

Biuro Rzecznika Praw Dziecka
ul. Przemysłowa 30/32, 00-450 Warszawa
tel. (22) 583 66 00, fax (22) 583 66 96

Warszawa, 26 czerwca 2018 r.

ZSR.421.2.2018.MGA
(w odp. należy podać nr sprawy)

Szanowna Pani,

w nawiązaniu do Pani pisma z 24 maja 2018 roku uprzejmie informuję, że Rzecznik Praw Dziecka od początku sprawowania swojej funkcji podejmuje wielopłaszczyznowe działania w celu zwiększenia ochrony praw dziecka.

Zgodnie z art. 72 ust. 3 Konstytucji RP, w toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.

Z uwagi na konieczność uwzględnienia treści art. 72 ust. 3 Konstytucji RP, do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dodany został art. 216¹, który w § 1 stanowi, że sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych. Powyższy przepis ma zastosowanie w procesie, w sprawach dotyczących ustalania praw niemajątkowych związanych z władzą rodzicielską, a więc w sprawach o rozwód, separację, ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, unieważnienie uznania dziecka, rozwiązanie przysposobienia. Sąd jest obowiązany – stosownie do okoliczności, rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości dziecka – uwzględnić jego zdanie i rozsądne życzenia (art. 216¹ § 2 k.p.c.).

Natomiast art. 576 § 2 k.p.c., mający zastosowanie w sprawach rodzinnych i opiekuńczych toczących się w postępowaniu nieprocesowym, stanowi, że sąd w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Powyższe przepisy nie wskazują minimalnego wieku dziecka, które może być wysłuchane przez sąd, gdyż o możliwości wysłuchania decyduje nie wiek, lecz stopień rozwoju umysłowego, stan zdrowia i stopień dojrzałości małoletniego. Spełnienie tych przesłanek musi być ocenione przez sąd w świetle okoliczności sprawy w odniesieniu do konkretnego małoletniego dziecka.

Za wysłuchaniem dziecka przez sąd przemawia zasada bezpośredniości, pozwalająca sędziemu w sposób najpełniejszy ocenić wolę dziecka. Jeżeli sytuacja indywidualna małoletniego wskazuje, że może on w sposób rozważny przedstawić swoje życzenia, sąd może bezpośrednio wysłuchać dziecko. Sąd powinien zagwarantować dziecku przyjazne warunki wysłuchania.

Jednocześnie informuję, że decyzja o wysłuchaniu dziecka należy do sędziego, który jest gospodarzem danego postępowania. Szeroko pojęte „dobro dziecka” wymaga wzięcia pod uwagę całokształtu okoliczności dotyczących danego dziecka. W każdym przypadku sąd opiekuńczy powinien rozważyć, czy bezpośrednio wysłuchanie małoletniego jest celowe, czy też zasadne jest wysłuchanie dziecka za pośrednictwem innych osób niż sędzia. Swoje stanowisko małoletni może również wyrazić pośrednio przed biegłymi, którzy wydają opinię w sprawie. Przed podjęciem decyzji o wysłuchaniu dziecka i towarzyszących mu warunkach należy ocenić w szczególności stopień rozwoju umysłowego i emocjonalnego dziecka, stan jego zdrowia, stopień dojrzałości, czyli świadomość własnych potrzeb. Przy dokonywaniu powyższych ustaleń sąd może posiłkować się opinią biegłego psychologa. Przed podjęciem decyzji o wysłuchaniu dziecka zaleca się także uwzględnienie jego sytuacji opiekuńczo-wychowawczej, charakteru, głębokości i etapu konfliktu między rodzicami. Należy dbać o to, aby nie wciągać dziecka do konfliktu i postępowania toczącego się między rodzicami. Wysłuchanie jest czynnością zmierzającą do ustalenia zdania dziecka w sprawie, która go dotyczy. Wysłuchanie nie zmierza do uzyskania materiału dowodowego w sprawie dotyczącej dziecka. Sąd, oceniając zasadności zdania i życzeń dziecka, bierze pod uwagę jego sytuację opiekuńczo-wychowawczą oraz dobro dziecka, oceniane na podstawie całokształtu materiału dowodowego w sprawie.

Rzecznik Praw Dziecka podtrzymuje swoje stanowisko, że utrzymywanie wzajemnego kontaktu między rodzicami i dzieckiem stanowi podstawowy element życia rodzinnego. Prawo do utrzymywania kontaktów z dzieckiem jest niezależne od władzy rodzicielskiej. Stanowi nie tylko przejaw osobistych uprawnień rodziców, ale przede wszystkim jest to prawo dziecka rozłączonego z jednym lub obojgiem rodziców do utrzymywania z nimi

regularnych i bezpośrednich kontaktów. Dziecko ma prawo do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka. Zaburzenie kontaktów albo ich całkowity brak, nieraz połączone z wykształceniem u dziecka postaw niechęci lub lęku wobec drugiego rodzica, wpływa niekorzystnie zarówno na rozwój psychiczny dziecka, jego socjalizację oraz przyswajanie prawidłowych postaw i ról społecznych. Zakazanie rodzicom osobistej styczności z dzieckiem może być orzeczone jedynie wyjątkowo, np. gdy utrzymywanie osobistych kontaktów rodziców z dzieckiem zagraża jego życiu, zdrowiu, bezpieczeństwu bądź wpływa demoralizująco na dziecko.

Rozpatrując sprawę o kontakty sąd obowiązany jest kierować się przede wszystkim interesem dziecka i jego dobrem, a nie osobistymi interesami rodziców.

Zgodnie z art. 113² § 1 i 2 k.r.o., jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy ograniczy utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem. Sąd może w szczególności zakazać spotykania się z dzieckiem, zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu, zezwolić na spotykanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd, ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumienia się na odległość, zakazać porozumiewania się na odległość.

W myśl art. 113⁴ k.r.o., sąd opiekuńczy, orzekając w sprawie kontaktów z dzieckiem, może zobowiązać rodziców do określonego postępowania, w szczególności skierować ich do placówek lub specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń.

Pozytywne określenie prawa jednego z rodziców do kontaktów z dzieckiem stanowi jednocześnie obowiązek drugiego z rodziców zaniechania działań utrudniających lub uniemożliwiających ich realizację. Postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem ogranicza się do ustalenia istnienia wykonalnego orzeczenia regulującego kontakty z dzieckiem oraz ustalenia, czy doszło do naruszenia w realizacji tego orzeczenia. Postępowanie to ma na celu wykonanie prawomocnego orzeczenia sądu, którego przedmiotem są kontakty z dzieckiem. W pierwszym etapie tego postępowania sąd obowiązany jest do zbadania w jaki sposób kontakty zostały ustalone oraz czy doszło do naruszenia obowiązków jakie orzeczenie sądu nakłada na osobę, która pieczę nad dzieckiem wykonuje. Nie jest celem tego postępowania ponowne rozstrzygnięcie o sposobie

kontaktów czy ewentualnej zmianie tego sposobu orzeczonego prawomocnym postanowieniem, chociaż z uwagi na opiekuńczy charakter sprawy o wykonywanie kontaktów z dzieckiem przy ich rozstrzygnięciu, sąd winien kierować się dobrem dziecka, co w wyjątkowych sytuacjach może prowadzić do odmowy wydania orzeczeń zmierzających do wykonania orzeczenia o kontaktach.

Wysokość sumy pieniężnej oznaczana jest przez sąd opiekuńczy z uwzględnieniem sytuacji majątkowej osób zobowiązanych do wykonywania obowiązków. Jeżeli osoba, przeciwko której kierowane było postanowienie wydane na podstawie art. 598¹⁵ k.p.c., dopuszcza się naruszeń obowiązków wskazanych w takim postanowieniu, sąd wydaje postanowienie, w którym nakazuje osobie naruszającej zapłatę należnej sumy pieniężnej, ustalając jej wysokość stosownie do liczby naruszeń oraz wysokości sum za naruszenie określonych w postanowieniu o zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej.

Na marginesie wskazać należy, że przewidziana w art. 598¹⁵ k.p.c. sankcja pieniężna może być skierowana również do osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem albo osoba, której tego kontaktu zakazano.

Wskazuję również, że Rzecznik Praw Dziecka w wystąpieniu generalnym z 6 marca 2015 roku^[1], kierowanym do Ministra Sprawiedliwości, zwracał uwagę na problem niskiej skuteczności istniejących instrumentów prawnych w zakresie oddziaływania na zachowania rodzica niestosującego się do orzeczeń sądowych regulujących sytuację dziecka, w tym na brak sankcji za dokonanie tzw. porwania rodzicielskiego w węższym zakresie. Następnie wystąpieniem generalnym wystąpienie z 7 lipca 2015 roku^[2] Rzecznik ponownie wskazał na potrzebę penalizacji zachowań, polegających na utrudnianiu lub uniemożliwianiu kontaktów z dzieckiem lub osobą pozostającą pod opieką przez jednego z rodziców.

Z uwagi na fakt, że Minister Sprawiedliwości nie podzielił zasadności postulatów zawartych w powyższych wystąpieniach, Rzecznik Praw Dziecka 7 maja 2016 r. wystąpił do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z prośbą o podjęcie inicjatywy ustawodawczej, mającej na celu zwiększenie ochrony prawnokarnej w zakresie przestępstw popełnionych na szkodę małoletniego^[3], m.in. o zmianę przepisów dotyczących przestępstw: ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, pozbawienia wolności, zatrzymania i uprowadzenia, porzucenia oraz tzw. „porwania rodzicielskiego w węższym znaczeniu”.

^[1] ZSR.422.6.2015.KT

^[2] GAB.422.3.2015.BS.

^[3] GAB.422.3.2016.BS

Większość zaproponowanych przez Rzecznika przepisów została uwzględniona w uchwalonej przez Sejm ustawie z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego^[4]. Z projektu przedstawionego przez Rzecznika Praw Dziecka, do dalszych analiz prowadzonych w Kancelarii Prezydenta RP, wyłączono penalizację tzw. porwań rodzicielskich w węższym znaczeniu. W pracach nad tym projektem Rzecznik złożył dwie propozycje regulacji, tj. włączenie nowego rodzaju przestępstwa do Kodeksu karnego – *Rozdział XXX – Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości* (proj. art. 244c) albo *Rozdział XXVI – Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece* (proj. art. 211b). Jednocześnie wskazuję, że z treści pisma wynika, że kierowane postulaty dotyczą zmian przepisów prawa. W związku z tym, że Rzecznik Praw Dziecka nie posiada inicjatywy ustawodawczej, działając na podstawie art. 6. pkt.1 Ustawy z dnia 11 lipca 2014r. o petycjach (Dz.U. 2014.1195), „*Adresat petycji, który jest niewłaściwy do jej rozpatrzenia, przesyła ją niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia jej złożenia, do podmiotu właściwego do rozpatrzenia petycji, zawiadamiając o tym równocześnie podmiot wnoszący petycję.*” uprzejmie informuję, że Państwa pismo zostanie skierowane do Komisji do Spraw Petycji Sejmu RP.

Z poważaniem
Dyrektor Biura Rzecznika Praw Dziecka
Małgorzata Gambrych

Do wiadomości:

Pan Przewodniczący Sławomir Piechota

Komisja do Spraw Petycji

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej

^[4] Dz.U. poz. 773

Potwierdzam zgodność kopii wydruku z dokumentem elektronicznym:

Identyfikator dokumentu	174282.492651.981477
Sygnatura dokumentu	ZSR.421.2.2018
Data dokumentu	2018-06-26
Skrót dokumentu	43FDEB17E3F1914321E72511F45F62BF6C0B7315
Wersja dokumentu	1.4
Data podpisu	2018-06-26 10:51:33
Podpisane przez	Małgorzata Gambrych Dyrektor Biura Rzecznika Praw Dziecka

EZD 3.30.481 4063 8983

Zgodnie z Zarządzeniem Nr 1 Rzecznika Praw Dziecka z dnia 2 stycznia 2015 roku wprowadzającym w Biurze Rzecznika Praw Dziecka system Elektronicznego Zarządzania Dokumentacją, pismo podpisane elektronicznym podpisem kwalifikowanym nie wymaga podpisu własnoręcznego jako właściwie zatwierdzone w systemie teleinformatycznym BRPD.